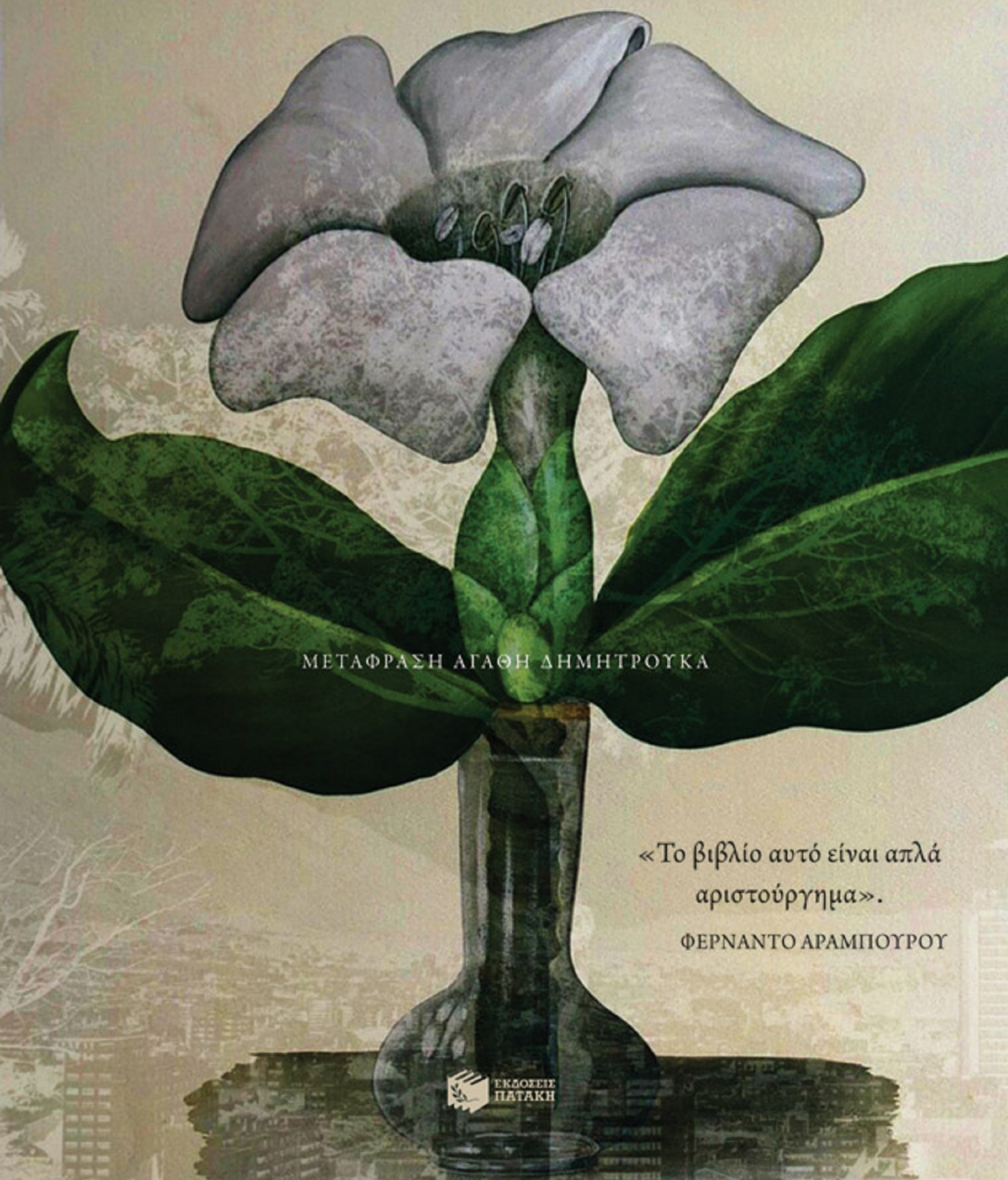

ΚΑΡΙΝΑ ΣΑΪΝΘ ΜΠΟΡΓΟ
ΘΑ ΄ΝΑΙ ΝΥΧΤΑ ΣΤΟ ΚΑΡΑΚΑΣ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΓΑΘΗ ΔΗΜΗΤΡΟΥΚΑ

«Το βιβλίο αυτό είναι απλά
αριστούργημα».

ΦΕΡΝΑΝΤΟ ΑΡΑΜΠΟΥΡΟΥ

ΚΑΡΙΝΑ ΣΑΪΝΘ ΜΠΟΡΓΟ

Θα 'ναι νύχτα
στο Καράκας

μυθιστόρημα

*Μετάφραση από τα ισπανικά
Αγαθή Δημητρούκα*

«Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου».

Εκδόσεις Πατάκη – Ξένη λογοτεχνία

Σύγχρονη ξένη λογοτεχνία – 554

Καρίνα Σάινθ Μπόργο, *Θα 'ναι νύχτα στο Καράκας*

Τίτλος πρωτοτύπου: *La hija de la española*

Μετάφραση: Αγαθή Δημητρούκα

Υπεύθυνος έκδοσης: Κώστας Γιαννόπουλος

Διορθώσεις: Αντωνία Γουναροπούλου

Σελιδοποίηση: Αλέξιος Μάστορης

Copyright© Karina Sainz Borgo, 2019

Copyright© για την ελληνική γλώσσα, Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ

(Εκδόσεις Πατάκη), 2018

Πρώτη έκδοση στην ισπανική γλώσσα από τις εκδόσεις Penguin

Random House Grupo Editorial, S.A.U., Βαρκελώνη 2019

Πρώτη έκδοση στην ελληνική γλώσσα από τις Εκδόσεις Πατάκη,

Αθήνα, Ιούνιος 2022

ΚΕΤ Γ239 ΚΕΠ 281/22

ISBN 978-960-16-9002-5

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ.

ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 210.52.05.600, 801.100.2665, ΦΑΞ: 210.36.50.069

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ, ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: ΚΟΡΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ - ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ),

570 09 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, ΦΑΞ: 2310.70.63.55

Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

*Στις γυναίκες και στους άντρες που προηγήθηκαν.
Και σ' εκείνους που θα έρθουν.*

*Γιατί όλες οι ιστορίες της θάλασσας είναι πολιτικές
κι εμείς ξύλα στο κύμα, κομμάτια από κάτι
που ψάχνει για μια στεριά.*

*Αχ, τίποτα δεν μπορεί να σε φοβίσει, ποιητή,
ούτε ο άνεμος στα συρματοπλέγματα. [...]*

*Σήκωσε το κεφάλι
αλλά να έχει νόημα
αυτό που γράφεις.*

ΓΙΟΛΑΝΤΑ ΠΑΝΤΙΝ, «Οστό πυέλου»

Μου κληροδότησαν γενναιότητα. Δεν υπήρξα γενναίος.

ΧΟΡΧΕ ΛΟΥΙΣ ΜΠΟΡΧΕΣ, «Η τύψη»

Κι εγώ, όπως κι εσύ, εκπαιδεύτηκα στην εξορία.

ΣΟΦΟΚΛΗΣ, «Οιδίπους επί Κολωνώ»

ΘΑΨΑΜΕ ΤΗ ΜΑΝΑ ΜΟΥ με τα πράγματά της: το γαλάζιο φόρεμα: τα μαύρα ίσια παπούτσια και τα πολυεστιακά γυαλιά. Δε θα μπορούσαμε να την αποχαιρετήσουμε αλλιώς. Δε θα μπορούσαμε να σβήσουμε τη σφραγίδα της από πάνω τους. Θα ήταν σαν να την επιστρέφουμε στη γη λειψή. Τα θάψαμε όλα, αφού ο θάνατός της μας στερούσε πια τα πάντα. Δεν είχαμε ούτε καν η μία την άλλη. Αυτή τη μέρα πέσαμε εξουθενωμένες από την κούραση. Εκείνη, στην ξύλινη κάσα της: εγώ, στην καρέκλα χωρίς μπράτσα ενός ερειπωμένου παρεκκλησιού, τη μόνη διαθέσιμη από τις πέντε έξι που βρήκα για την αγρύπνια και που τις νοίκιασα για τρεις ώρες. Εκτός από γραφεία τελετών, η πόλη είχε και φούρνους. Οι άνθρωποι μπαινόβγαιναν στα πρώτα σαν τα ψωμιά που σπάνιζαν στα ράφια κι έπεφταν ξεροί πάνω στη μνήμη μας με την ανάμνηση της πείνας.

Αν μιλάω ακόμα στον πληθυντικό γι' αυτή τη μέρα είναι από συνήθεια, γιατί η κόλλα των χρόνων μάς συ-

γκόλλησε σαν τα μέρη ενός σπαθιού για να υπερασπιζόμαστε η μια την άλλη. Καθώς υπαγόρευα την επιγραφή του τάφου της, κατάλαβα ότι ο πρώτος θάνατος συμβαίνει στη γλώσσα που μιλάς, όταν ξεριζώνεις τα υποκείμενα του παρόντος για να τα φυτέψεις στο παρελθόν. Να τα μετατρέψεις σε τετελεσμένα γεγονότα. Πράγματα που αρχίζουν και τελειώνουν σ' έναν εκλιπόντα χρόνο. Αυτό που υπήρξε. Και τώρα δε θα υπάρχει πια. Η αλήθεια ήταν αυτή: η μητέρα μου θα υπήρχε πλέον μόνο αν κλινόταν με άλλο τρόπο. Από τώρα και στο εξής κάθε δικό της πράγμα θα ήταν και μια απουσία. Θάβοντάς την, έκλεισα τελικά την παιδική μου ηλικία, την ηλικία μιας κόρης χωρίς παιδιά. Σ' εκείνη την ετοιμοθάνατη πόλη, εμείς τα είχαμε χάσει όλα, ακόμα και λέξεις στον ενεστώτα.

Έξι άτομα ήρθαν για την αγρύπνια της μητέρας μου. Η Άνα ήταν η πρώτη. Ήρθε σέρνοντας τα πόδια της, υποβασταζόμενη από τον Χούλιο, τον άντρα της. Η Άνα έμοιαζε να διασχίζει ένα σκοτεινό τούνελ που έβγαζε στον κόσμο στον οποίο κατοικούσαμε όλοι οι άλλοι. Είχε μήνες που υποβαλλόταν σε αγωγή με βενζοδιαζεπίνη. Το αποτέλεσμα άρχισε να εξανεμίζεται: τα χάπια που της απέμεναν ήταν ίσα ίσα για να συμπληρώσει τη δόση εκείνης της μέρας. Σαν το ψωμί, έτσι και το Αλπραζολάμ ήταν σε έλλειψη και η αποκαρδίωση προχωρούσε με την ίδια ταχύτητα όπως η απελπισία εκείνων που έβλεπαν να εξαφανίζονται όλα όσα είχαν ανάγκη: οι άνθρωποι, τα μέρη, οι φίλοι, οι αναμνήσεις,

το φαγητό, η ηρεμία, η ειρήνη, η λογική. Το «χάνω» μετατράπηκε σ' ένα εξισωτικό ρήμα που τα Παιδιά της Επανάστασης χρησιμοποιούσαν εναντίον μας.

Η Άνα κι εγώ είχαμε γνωριστεί στη Φιλοσοφική Σχολή. Από τότε μοιραζόμασταν έναν συγχρονισμό προσωπικών κολάσεων. Το ίδιο κι αυτή τη φορά. Όταν η μητέρα μου μπήκε στη Μονάδα Παρηγορητικής Φροντίδας, τα Παιδιά της Επανάστασης συνέλαβαν τον Σαντιάγο, τον αδερφό της Άνα. Εκείνη τη μέρα έπιασαν δεκάδες φοιτητές. Κανένας δεν αφέθηκε ελεύθερος. Κατέληξαν με την πλάτη τους κομμάτια από τα σκάγια, δαρμένοι σε μια γωνιά ή βιασμένοι με την κάννη κάποιου ντουφεκιού. Του Σαντιάγο του έτυχε ο Τάφος, ένας συνδυασμός και των τριών σε σωστές δόσεις.

Πέρασε πάνω από έναν μήνα σ' εκείνη τη φυλακή, τη χτισμένη πέντε επίπεδα κάτω από την επιφάνεια της γης. Δεν υπήρχαν ήχοι ούτε παράθυρα, ούτε φυσικό φως ή αερισμός. Άκουγε μόνο το πέρασμα του μετρό και τον κρότο που έκαναν οι ράγες πάνω από το κεφάλι του. Ο Σαντιάγο καταλάμβανε ένα από τα επτά κελιά, ευθυγραμμισμένα το ένα πίσω από το άλλο, έτσι που δεν μπορούσε να δει ή να μάθει ποιοι άλλοι κρατούνταν δίπλα του. Κάθε μπουντρούμι ήταν δύο μέτρα επί τρία. Το δάπεδο και οι τοίχοι, λευκά. Και τα κρεβάτια επίσης, και τα κάγκελα από τα οποία τους περνούσαν έναν δίσκο με τρόφιμα. Ποτέ δεν τους έδιναν κουταλοπίρουνα: αν ήθελαν να φάνε, έπρεπε να το κάνουν με τα χέρια τους.

Η Άνα δεν είχε νέα από τον Σαντιάγο για εβδομάδες. Δε λάβαινε πια ούτε καν το τηλεφώνημα για το οποίο πλήρωναν χρηματικά ποσά κάθε βδομάδα: ούτε τη σακατεμένη απόδειξη ζωής που της ερχόταν υπό μορφή φωτογραφιών, από έναν αριθμό τηλεφώνου που ποτέ δεν ήταν ο ίδιος.

Δεν ξέραμε αν είναι ζωντανός ή πεθαμένος. «Δεν ξέρουμε τίποτα γι' αυτόν» μου είπε ο Χούλιο πολύ σιγανά, απομακρυνόμενος από την καρέκλα όπου η Άνα κοίταζε τα πόδια της επί μισή ώρα. Σε όλο αυτό το διάστημα, σήκωσε το βλέμμα για να κάνει τρεις ερωτήσεις.

«Τι ώρα θα θάψουν την Αδελαΐδα;»

«Στις δύο και μισή».

«Ναι» μουρμούρισε. «Πού;»

«Στο νεκροταφείο της Λα Γουαϊρίτα, στο παλιό τμήμα. Η μαμά μου αγόρασε αυτή τη θέση πριν από πολύ καιρό. Έχει ωραία θέα».

«Ναι...» Η Άνα έμοιαζε να καταβάλλει επιπρόσθετη προσπάθεια, λες και η επεξεργασία αυτών των λέξεων ήταν τιτάνιος κόπος γι' αυτή. «Θέλεις να μείνεις μαζί μας σήμερα, ώσπου να περάσει το πιο βαρύ;»

«Θα φύγω για το Οκουμάρε αύριο πολύ νωρίς, να δω κάτι θείες μου και να τους αφήσω κάποια πράγματα» – φέμα. «Σ' ευχαριστώ. Ούτε και για σένα είναι εύκολο».

«Ναι». Η Άνα μου έδωσε ένα φιλί στο μάγουλο κι έφυγε. Ποιος θα ήθελε να αγρυπνήσει έναν νεκρό όταν προαισθάνεται τον δικό του θάνατο;

Εμφανίστηκαν δύο συνταξιούχες δασκάλες με τις οποίες η μητέρα μου κρατούσε ακόμα επαφή: η Μαρία Χεσούς και η Φλορένσια. Με συλλυπήθηκαν κι έφυγαν γρήγορα κι αυτές, γνωρίζοντας πως τίποτα απ' όσα θα έλεγαν δε θα διόρθωνε τον θάνατο μιας αρκετά νέας γυναίκας, που θα μπορούσε να ζει. Βγήκαν επιταχύνοντας το βήμα σαν να προσπαθούσαν να κερδίσουν πλεονέκτημα απέναντι στον Χάρο, πριν τις βρει κι εκείνες. Στην κηδεία δεν είχε ούτε ένα στεφάνι εκτός από το δικό μου. Άσπρα γαρίφαλα στο κέντρο κι ίσα που κάλυπτε το μισό πάνω μέρος του φερέτρου.

Ούτε οι δύο αδερφές της μητέρας μου, οι θείες μου Αμέλια και Κλάρα, εμφανίστηκαν. Ήταν δίδυμες. Η μία χοντρή και η άλλη πάρα πολύ αδύνατη. Η μία έτρωγε ασταμάτητα κι η άλλη γευμάτιζε μ' ένα φλιτζανάκι μαύρα φασόλια που τα νοστίμεινε με τζούρες από στριφτό σιγάρο. Ζούσαν στο Οκουμάρε δε λα Κόστα, χωριό της επαρχίας Αράγουα κοντά στην Μπαΐα δε Κάτα και στο Τσορονί. Ένα μέρος όπου το γαλάζιο νερό γλείφει την άσπρη άμμο και το οποίο χωρίζουν από το Καράκας αδιάβατοι δρόμοι που κόβονταν σε κομμάτια.

Ογδόντα χρονών οι θείες Αμέλια και Κλάρα, σε όλη τους τη ζωή θα είχαν κάνει, το πολύ, ένα ταξίδι στο Καράκας. Δεν έφυγαν από κείνο το χωριουδάκι ούτε καν για την τελετή αποφοίτησης της μαμάς μου, η οποία ήταν η πρώτη από την οικογένεια Φαλκόν που είχε τελειώσει πανεπιστήμιο. Έλαμπε πανέμορφη σ' εκείνες τις φωτογραφίες, όρθια, στη μεγάλη αίθουσα του Κε-

ντρικού Πανεπιστημίου της Βενεζουέλας: τα μάτια πολύ βαμμένα, τα μαλλιά χτενισμένα και πατικωμένα κάτω από τον μπερέ, κρατώντας το πτυχίο με άκαμπτα τα χέρια και μ' ένα χαμόγελο μάλλον μοναχικό, σαν θυμωμένης γυναίκας. Η μαμά μου φύλαγε τη φωτογραφία αυτή μαζί με το πτυχίο της από το Παιδαγωγικό Τμήμα και την αγγελία που πλήρωσαν οι θείες μου στην τοπική εφημερίδα *El Aragonés* προκειμένου να μάθει όλος ο κόσμος πως οι Φαλκόν είχαν μια επαγγελματία στην οικογένεια.

Τις θείες μου τις βλέπαμε ελάχιστα. Μια δυο φορές τον χρόνο. Πηγαίναμε στο χωριό Ιούλιο ή Αύγουστο, κάποιες φορές στο Καρναβάλι ή τη Μεγάλη Εβδομάδα. Τους δίναμε ένα χεράκι με τον ξενώνα κι επιπλέον τις βοηθούσαμε να ελαφρύνουν τα οικονομικά τους βάρη. Η μητέρα μου τους άφηνε κάποια χρήματα και με την ευκαιρία τις μάλωνε: τη μία για να σταματήσει το φαγητό και την άλλη για να φάει. Εκείνες μας περιποιόντουσαν με πρωινά που εμένα μου έφερναν αναγούλα: κρέας χωρισμένο σε ίνες, τσιγαρίδες, ντομάτα, αβοκάντο και καφέ από ζαχαροκάλαμο, ένα παρασκεύασμα με κανέλα και μελάσα που το σούρωναν με μια υφασμάτινη κάλτσα και με το οποίο με κυνηγούσαν σε όλο το σπίτι. Το ρόφημα μου είχε προκαλέσει ουκ ολίγες λιποθυμίες, από τις οποίες εκείνες με ξυπνούσαν με τα παράπονά τους σαν τρελές ματρόνες.

«Αδελαΐδα, μπέμπα, αν η μαμά μας έβλεπε αυτή τη μικρή, τόσο αδύνατη και αρρωστιάρα, θα της έδινε

τρεις καλαμποκόπιτες με βούτυρο!» έλεγε η θεία μου Αμέλια, η χοντρή. «Τι κάνεις σ' αυτό το πλάσματάκι; Μοιάζει με τηγανισμένη ρέγκκα. Περίμενε εδώ, κόρη μου. Έρχομαι... Μην κουνηθείς, κοριτσάκι μου».

«Αμέλια, άσε τη μικρή· το ότι εσύ πεινάς όλη την ώρα δε σημαίνει ότι πεινάνε κι όλοι οι άλλοι» απαντούσε η θεία μου Κλάρα από την αυλή, όπου στεκόταν φύλακας, καπνίζοντας, για τα δέντρα μάνγκο που είχε.

«Θεία, τι κάνεις εκεί έξω; Έλα μέσα, θα φάμε για μεσημέρι».

«Περίμενε, κοιτάζω μην έρθουν οι ξεδιάντροποι από το διπλανό οικόπεδο και μου ρίξουν όλα τα μάνγκο κάτω με τη βέργα. Τις προάλλες έφυγαν με τρεις σακούλες γεμάτες».

«Ορίστε· φάε μόνο μία αν θέλεις, αλλά έχει κι άλλες τρεις» έλεγε η θεία μου Αμέλια, γυρνώντας από την κουζίνα, μ' ένα πιάτο με δύο κροκέτες από αλεύρι γεμιστές με τηγανισμένο χοιρινό κιμά. «Σου χρειάζεται. Τρώγε, τρώγε, κόρη μου, γιατί θα κρουώσει!»

Αφού έπλεναν τα πιάτα, κάθονταν και οι τρεις στην αυλή κι έπαιζαν μπίνγκο ώσπου να πλακώσει η μάστιγα, εκείνα τα σύννεφα κουνουπιών που εμφανίζονταν ακριβώς στις έξι το απόγευμα και που τα τρομάζαμε με τον καπνό που έβγαζαν τα ξερά χαμόκλαδα μόλις έρχονταν σε επαφή με τη φωτιά. Φτιάχναμε μια πυρά και την κοιτάζαμε όλες μαζί να καίει κάτω από τον αγνό ήλιο της μέρας. Τότε, κάποια από τις δύο, πότε η Κλάρα και πότε η Αμέλια, αναδευόταν στην ψάθινη

πολυθρόνα της και, ξεφυσώντας, έλεγε τη μαγική λέξη: «Μακαρίτης».

Έτσι αναφέρονταν στον πατέρα μου, φοιτητή του Πολυτεχνείου που τα σχέδια για γάμο σβήστηκαν από το μυαλό του όταν η μάνα μου του είπε πως περίμενε παιδί. Κρίνοντας απ' την οργή που έσταζαν οι θείες μου, θα έλεγε κανείς πως τις είχε στήσει κι αυτές. Τον θυμούνταν πιο πολύ εκείνες παρά η μητέρα μου, την οποία ποτέ δεν άκουσα να προφέρει το όνομά του. Γιατί για τον πατέρα μου δεν ξανάκουσε ποτέ πια. Τουλάχιστον έτσι μου είπε η ίδια. Μου φάνηκε μια εξήγηση παραπάνω κι από λογική, έτσι ώστε να μη με παραξενεύει η απουσία του. Αν εκείνος δεν ήθελε ποτέ να μάθει για μας, εμείς γιατί θα έπρεπε να περιμένουμε κάτι από μέρους του;

Ποτέ δεν ένιωσα τη δική μας σαν μια μεγάλη οικογένεια. Η οικογένεια ήμασταν η μητέρα μου κι εγώ. Το γενεαλογικό μας δέντρο άρχιζε και τελείωνε σ' εμάς. Μαζί σχηματίζαμε μια καλαμιά, ένα είδος του φυτού αλόη από αυτά που μπορούν να αναπτύσσονται σε οποιοδήποτε μέρος. Ήμασταν μικρόσωμες και φλεβώδεις, σχεδόν νευρώδεις, ίσως για να μην πονάμε όταν μας ξερίζωναν ένα κομμάτι ή ακόμα κι ολόκληρη τη ρίζα. Ήμασταν καμωμένες για ν' αντέχουμε. Ο κόσμος μας στηριζόταν στην ισορροπία που και οι δύο μπορούσαμε να κρατάμε. Τα υπόλοιπα ήταν κάπως σαν έκτακτα, σαν πρόσθετα, και γι' αυτό περιττά: δεν περιμέναμε κανέναν, αρκούσαμε η μία στην άλλη.

ΚΑΤΕΔΑΦΙΣΗ. Αυτή ήταν η αίσθηση που είχα καθώς σχημάτιζα τον αριθμό τηλεφώνου της πανσιόν των Φαλκόν τη μέρα της αγρουπνίας της μαμάς. Άργησαν ν' απαντήσουν. Δύο φιλάσθενες γυναίκες σ' εκείνη τη σπιταρόνα δύσκολα κατάφεραν να διανύσουν την απόσταση από την αυλή ως το σαλόνι, όπου είχαν ένα μικρό τηλέφωνο με κέρματα το οποίο κανέννας πια δε χρησιμοποιούσε, αλλά ακόμα έβγαζε γραμμή και δεχόταν τηλεφωνήματα. Οι θείες μου διαχειρίζονταν έναν ξενώνα εδώ και τριάντα χρόνια. Όλον αυτό τον καιρό δεν είχαν αλλάξει ούτε ένα κάδρο. Έτσι ήταν αυτές, σαν να μην ανήκαν εδώ, όπως τα ανθισμένα απαμάτε, τα ζωγραφισμένα σε καμβάδες όλο σκόνη που διακοσμούσαν κάτι τοίχους καλυμμένους από λίπος και χώμα.

Έπειτα από κάμποσες προσπάθειες, τελικά το σήκωσαν. Δέχτηκαν την είδηση του θανάτου της μητέρας μου με σκοτεινή διάθεση κι ελάχιστα λόγια. Και οι δύο ήρθαν στο τηλέφωνο. Πρώτα η Κλάρα, η αδύνατη, κι

έπειτα η Αμέλια, η χοντρή. Με πρόσταξαν να καθυστερήσω την ταφή, τουλάχιστον ώσπου να βγάλουν εισιτήριο με το επόμενο λεωφορείο που θα έφευγε από το Οκουμάρε για το Καράκας. Τρεις ώρες ταξίδι σ' έναν δρόμο γεμάτο λακκούβες και κακοποιούς τις χώριζαν από την πρωτεύουσα. Οι συνθήκες αυτές, μαζί με τα γηρατειά και τις παθήσεις –διαβήτη η μία και αρθρίτιδα η άλλη–, θα τις κατέβαλλαν. Μου φάνηκε λόγος ικανός για να τις απαλλάξω από το ταξίδι. Τις αποχαιρέτησα με την υπόσχεση ότι θα πήγαινα να τις δω –φέματα– κι ότι θα κάναμε μαζί τα εννιάμερα στο παρεκκλήσι του χωριού. Συμφώνησαν με δυσθυμία. Έκλεισα το τηλέφωνο με μια βεβαιότητα: ο κόσμος, έτσι όπως τον ήξερα, είχε αρχίσει να γκρεμίζεται.

Πριν περάσει το πρωί, δύο από τις ενοίκους της πολυκατοικίας πλησίασαν για να με συλλυπηθούν και, με την ευκαιρία, να ξετυλίξουν το ρεπερτόριο της παρηγοριάς. Κάτι τόσο άχρηστο όπως το ψωμί που πετάμε στα περιστέρια. Η Μαρία, η νοσοκόμα του έκτου, βάλθηκε να μιλάει για την αιώνια ζωή. Η Γκλόρια, αυτή του *Πεντχάουζ*, έμοιαζε να ενδιαφέρεται περισσότερο για το τι θα γινόμουν τώρα που βρέθηκα «μόνη». Γιατί, φυσικά, εκείνο το διαμέρισμα ήταν υπερβολικά μεγάλο για μια γυναίκα χωρίς παιδιά. Γιατί, φυσικά, έτσι όπως ήταν τα πράγματα, θα είχα ήδη σκεφτεί να νοικιάσω τουλάχιστον το ένα δωμάτιο. Γιατί σήμερα πλη-

ρώνουν σε δολάρια και, βέβαια, αν είμαι τυχερή, να βρω κάποιον γνωστό. Ανθρώποι καθωσπρέπει, πληρωμή καλή. Γιατί υπάρχει πολλή κατεργαριά, είτε η Γκλόρια. Και καθώς η κοινωνία δεν είναι καλή κι εσύ ακόμα είσαι μόνη, σε συμφέρει να έχεις ανθρώπους κοντά σου, τουλάχιστον μη σου συμβεί κάτι επείγον, έτσι δεν είναι; Θα έχεις γνωστούς για να νοικιάσεις σ' αυτούς, έτσι δεν είναι, κορίτσι μου; Κι αν όχι, φυσικά, εκείνη είπε πως είχε μια μακρινή ξαδέρφη που από πολύ καιρό έφαχνε να μετακομίσει στην πόλη. Τι καλύτερη ευκαιρία, ε; Αυτή μετακομίζει στο σπίτι σου κι εσύ κερδίζεις κάποια λεφτά έξτρα. Για ποιο λόγο ήταν εξαιρετική ιδέα; μου είπε στήνοντάς με μπροστά στο κλειστό φέρετρο της μητέρας μου, που μόλις είχε πεθάνει. Γιατί έπρεπε, με τέτοιο πληθωρισμό, να πληρώσω τους γιατρούς, και την κηδεία, και τον τάφο. Γιατί όλα αυτά θα σου κοστίσουν μια περιουσία, ε; Κάτι θα έχεις αποταμιεύσει, σίγουρα, αλλά με τις θείες σου πια τόσο μεγάλες και τόσο μακριά θα χρειαστείς κάποια πρόσθετα εισοδήματα. Γι' αυτό θα σε φέρω σε επαφή με την ξαδέρφη μου, για να της δώσεις αυτό το δωμάτιο.

Η Γκλόρια δε σταμάτησε να μιλάει για χρήματα ούτε για μια στιγμή. Κάτι στα ποντικίσια μάτια της επέμενε να εξετάζει τι θα μπορούσε να κερδίσει η ίδια από την κατάσταση μου ή τουλάχιστον να καταλάβει πώς θα βελτίωνε τη δική της ξεκινώντας από τη δική μου. Έτσι ζούσαμε τότε όλοι: κοιτάζοντας τι υπήρχε στη σακούλα του άλλου και σφφραινόμενοι μήπως ο γείτο-

νας κουβαλούσε κάτι που ήταν σε έλλειψη, έτσι ώστε να φάξουμε να το βρούμε. Όλοι είχαμε γίνει καχύποπτοι και ήμασταν σε επιφυλακή, είχαμε μετατρέψει την αλληλεγγύη σε αρπακτικότητα.

Οι γυναίκες έφυγαν στις δύο η ώρα, η μία μπουχτισμένη από τις αδιακρισίες της άλλης που άκουγε, και η άλλη κουρασμένη που δεν μπορούσε να μαντέψει τι θα γινόταν με το σπίτι μου τώρα που είχε φύγει η μητέρα μου.

Η ζωή είχε γίνει πια ένα κυνήγι, στο οποίο έπρεπε να πας και να γυρίσεις ζωντανός. Κι αυτό ακριβώς, κυνήγι, ήταν και οι πιο στοιχειώδεις πράξεις μας, ακόμα και η ταφή των νεκρών μας.

«Το ενοίκιο του παρεκκλησιού θα σας κοστίζει πέντε χιλιάδες ισχυρά μπολίβαρ».

«Πέντε εκατομμύρια μπολίβαρ από τα προηγούμενα, θέλετε να πείτε».

«Ναι, αυτό». Ο υπάλληλος του γραφείου τελετών χρωμάτισε τη φωνούλα του. «Επειδή μας φέρνετε τη ληξιαρχική πράξη θανάτου, σας έρχεται πιο φτηνά. Διαφορετικά, θα κόστιζε επτά χιλιάδες ισχυρά μπολίβαρ, λόγω της έκδοσης του πιστοποιητικού».

«Επτά εκατομμύρια μπολίβαρ από τα προηγούμενα, δηλαδή;»

«Ναι, αυτό».

«Μάλιστα».

«Θέλετε ή δε θέλετε να αναλάβω την εξυπηρέτησή;» μου πέταξε με κάποια αγανάκτηση.

«Νομίζετε πως έχω περιθώριο επιλογής;»

«Αυτό εσείς το ξέρετε».

Η πληρωμή για την αγρουπνία ήταν ακόμα πιο περίπλοκη απ' ό,τι η κάλυψη των τελευταίων ημερών της μητέρας μου στην κλινική. Το τραπεζικό σύστημα ήταν επιστημονική φαντασία. Στο γραφείο τελετών δεν είχαν μηχανήμα για κάρτες, ούτε δέχονταν μεταφορές χρημάτων κι εγώ δε διέθετα αρκετά μετρητά για να συμπληρώσω το ποσό που μου ζητούσαν, κάτι σαν δύο χιλιάδες φορές ο μισθός μου. Και να το είχα, δε θα το δέχονταν. Τις μέρες εκείνες κανέναν δεν ήθελε χαρτονομίσματα. Ήταν χαρτί χωρίς αξία. Έπρεπε να διαθέτει κανείς χοντρές δεσμίδες για ν' αγοράσει μια γκαζόζα –αν υπήρχε–, ακόμα κι ένα πακετάκι τσίγλες, που τις μέρες εκείνες το έβρισκες, σε κάποιες περιπτώσεις, δέκα με δώδεκα φορές πάνω από την κανονική του τιμή. Το χρήμα μετατράπηκε σε πολεοδομική κλίμακα. Χρειάζονταν δύο πύργοι από χαρτονομίσματα των εκατό για ν' αγοράσει κανείς, όταν υπήρχε, ένα μπουκάλι λάδι· κάποιες φορές, τρεις για ένα τέταρτο του κιλού τυρί. Ουρανοξύστες άνευ αξίας· αυτό ήταν το εθνικό νόμισμα: παραμύθι της Χαλιμάς. Έπειτα από λίγους μήνες συνέβη το αντίθετο: το χρήμα εξαφανίστηκε. Τότε πια δεν είχαμε τίποτα να δώσουμε σε αντάλλαγμα του λίγου που κερδίζαμε. Διάλεξα την απλούστερη λύση: έβγαλα από το πορτοφόλι το τελευταίο χαρτονόμισμα των πενήντα ευρώ που είχα αγοράσει πριν από μήνες στη μαύρη αγορά και το έτεινα στον διευθυντή του γρα-

φείου τελετών, ο οποίος έσκυψε πάνω του με τα μάτια γουρλωμένα από κατάπληξη. Προφανώς θα κατάφερνε να το αλλάξει είκοσι φορές πάνω από την επίσημη αξία του, ή ακόμα και τριάντα, σε σχέση με το ποσό που είχα πληρώσει εγώ. Πενήντα ευρώ, το ένα τέταρτο από τις οικονομίες μου που μου είχαν απομείνει και τις φύλλαγα τυλιγμένες σ' ένα σκισμένο σουτιέν με το οποίο φιλοδοξούσα να ξεγελάσω αυτούς που θα έρχονταν στο σπίτι για να μας κλέψουν. Η δουλειά με υπερωρίες για έναν μεξικανικό εκδοτικό οίκο με έδρα στην Ισπανία –με πλήρωναν σε ξένο νόμισμα– και οι καθυστερημένες πληρωμές των διορθωμένων χειρογράφων μάς επέτρεπαν, στη μητέρα μου κι εμένα, να τα βγάζουμε πέρα. Αλλά οι τελευταίες εβδομάδες μάς ξετίναξαν. Η κλινική έπαιρνε για όλα όσα δεν είχε κι εμείς έπρεπε ν' αγοράζουμε από τη μαύρη αγορά τρεις με τέσσερις φορές πάνω από την κανονική αξία: από τις σύριγγες και τους ορούς μέχρι τις γάζες και το βαμβάκι που ένας νοσοκόμος με όψη μακελάρη μού τα προμήθευε αφού μου ζητούσε ένα εξωφρενικό ποσό, σχεδόν πάντα μεγαλύτερο από αυτό που είχαμε συμφωνήσει.

Όλα εξαφανίζονταν με την ίδια ταχύτητα που η μητέρα μου έχανε τη ζωή της, ξαπλωμένη σ' ένα κρεβάτι με σεντόνια που εγώ έπρεπε να τα πηγαίνω πλυμένα από το σπίτι κάθε μέρα κι έμοιαζαν να λιώνουν μες στα υγρά ενός δωματίου που το μοιραζόταν με άλλους τρεις ασθενείς. Δεν υπήρχε ούτε μία κλινική στην πόλη που να μην είχε λίστες αναμονής για μία θέση. Οι άν-

θρωποι αρρώσταιναν και πέθαιναν όσο γρήγορα έχαναν και τα λογικά τους. Ποτέ δε σκέφτηκα να βάλω τη μητέρα μου σ' ένα δημόσιο νοσοκομείο· θα ήταν σαν να την πήγαινα να πεθάνει στριμωγμένη σ' έναν διάδρομο ανάμεσα σε εγκληματίες διάτρητους από σφαίρες. Η ζωή, το χρήμα, οι δυνάμεις μας τελείωναν. Ως και η μέρα διαρκούσε λιγότερο. Το να είσαι στον δρόμο στις έξι το απόγευμα ήταν ένας ηλίθιος τρόπος να ρισκάρεις τη ζωή σου. Οτιδήποτε μπορούσε να μας σκοτώσει: ένας πυροβολισμός, μια απαγωγή, μια κλοπή. Τα μπλακάουτ κρατούσαν ώρες και στεφάνωναν τα ηλιοβασιλέματα μ' ένα διαρκές σκοτάδι.

Στις δύο το απόγευμα εμφανίστηκαν στο παρεκκλησί οι υπάλληλοι του γραφείου τελετών. Δύο τύποι ντυμένοι με σκούρα κοστούμια, από φτηνό ύφασμα. Οι άντρακλες άρπαξαν το φέρετρο και το πέταξαν χωρίς καμία προσοχή σ' ένα Ford Zephyr που είχε μετατραπεί σε νεκροφόρα. Εγώ η ίδια πήρα το στεφάνι και το έβαλα πάνω στο φέρετρο για να καταστήσω σαφές ότι εκεί μέσα ήταν η μάνα μου, κι όχι ένας δίσκος με μορταδέλα. Σ' ένα μέρος όπου ο θάνατος συγκρινόταν με τις απώλειες από πανούκλα, το πτώμα της Αδελάϊδας Φαλκόν, της μητέρας μου, ήταν αυτό: ένα κομμάτι κρέας, ένα άψυχο σώμα που στοιβαζόταν μαζί με πολλά άλλα. Οι άντρες εκείνοι της φέρονταν όπως και οι υπόλοιποι: χωρίς συμπόνια.

Κάθισα στη θέση του συνοδηγού και κοίταξα τον οδηγό με την άκρη του ματιού. Είχε τα γκριζα μαλλιά

και το σπασμένο δέρμα των μελαχρινών που γερνάνε. «Σε ποιο νεκροταφείο πάμε; Στη Λα Γουαίρίτα;» Ένευσα καταφατικά. Δεν είπαμε τίποτα. Αφέθηκα να να-νουριστώ από τον ζεστό αέρα της πόλης, από την ξινή και γλυκερή μυρωδιά της, πορτοκαλόφλουδες που σα-πίζουν μέσα σε σάκους σκουπιδιών κάτω από τον ήλιο. Κάναμε τον διπλάσιο χρόνο από τον συνηθισμένο ακο-λουθώντας την εθνική, την ίδια που επί πενήντα χρόνια εξυπηρετούσε μια πόλη η οποία είχε τριπλασιάσει τον πληθυσμό του αρχικού της σχεδιασμού.

Το Zephyr δεν είχε αμορτισέρ κι ο γεμάτος λακκού-βες δρόμος μετατράπηκε σε νέο Γολγοθά. Το φέρετρο της μητέρας μου πήγαινε πέρα δώθε μέσα σ' εκείνη την καμπίνα, χωρίς ιμάντες να το συγκρατούν. Όπως κοιτάζα στον καθρέφτη την κάσα από καπλαμά –δεν μπορούσα να πληρώσω για ξύλινη–, σκέφτηκα πόσο θα μου άρεσε να έκανα στη μαμά μου μια αξιοπρεπή κηδεία. Κι εκείνη το είχε σκεφτεί, πολλές φορές. Θα ήθελε να μου έδινε καλύτερα πράγματα: ένα καλαθά-κι πιο κοκέτικο, όπως τα ροζ με τα χρυσά φινιρίσματα που τα κοριτσάκια άλλαζαν κάθε Οκτώβρη, κι όχι εκεί-νο το μπλε πλαστικό του εργάτη, που μου το έπλενε με φροντίδα κάθε Σεπτέμβρη: ένα μεγαλύτερο σπιτί, με κήπο, στην ανατολική πόλη, κι όχι εκείνο το διαμέ-ρισμα-κλουβί στις δυτικές συνοικίες. Ποτέ δε διαμαρ-τυρήθηκα για κάτι που προερχόταν από τη μαμά μου, γιατί ήξερα πόσο της είχε κοστίσει για να μου το προ-σφέρει. Πόσα ιδιαίτερα μαθήματα χρειάστηκε να δώ-

σει για να πληρώσει το ιδιωτικό σχολείο μου ή τα γενέθλιά μου με μπισκότα, ζελέ και αναψυκτικά σερβιρισμένα σε πλαστικά ποτήρια. Εκείνη ποτέ δεν το έλεγε. Δε χρειαζόταν να μου εξηγήσει από πού προέρχονταν τα χρήματα που συντηρούσαν το σπίτι, γιατί το έβλεπα κάθε μέρα.

Η μητέρα μου έδινε μαθήματα κάθε βδομάδα, Τρίτη, Τετάρτη και Πέμπτη. Στις διακοπές, τα μαθήματα εκείνα μετατρέπονταν σε καθημερινές συνεδρίες για τους σπουδαστές που είχαν μείνει μετεξεταστέοι για τον Σεπτέμβριο. Στις τέσσερις παρά τέταρτο, η μαμά μου μάζευε το χοντρό τραπεζομάντιλο από την τραπεζαρία. Έβαζε μολύβια, μια ξύστρα, διάφορα λευκά χαρτιά, ένα πιάτο με απλά μπισκότα και μια κανάτα νερό με δύο γυάλινα ποτήρια. Είδα να περνούν πολλά παιδιά από το σπίτι. Όλα είχαν την ίδια αναιμική όψη, χωρίς ζωντάνια κι ενδιαφέρον. Αγόρια και κορίτσια παχύσαρκα, υποσιτισμένα με τόνους σοκολάτας και τηλεόρασης, πράγματα με τα οποία γέμιζαν τα απογεύματα μιας πόλης που είχε μείνει δίχως παιδικές χαρές. Μεγάλωσα σ' ένα μέρος γεμάτο κούνιες και τσουλήθρες από σκουριασμένο σίδηρο, όπου πια κανένας δεν πήγαινε από τον φόβο της εγκληματικότητας, η οποία εκείνο τον καιρό δε φαινόταν καθόλου ότι θα άγγιζε τις διαστάσεις που πήρε με το πέρασμα των χρόνων.

Η μαμά μου συνόψιζε για τους μαθητές της το βασικό μάθημα: υποκείμενο, ρήμα και κατηγορούμενο,

έπειτα τα άμεσα και έμμεσα αντικείμενα και όλους τους προσδιορισμούς. Δεν υπήρχε τρόπος να πετύχουν παρά μόνο έπειτα από πολλή επιμονή, αλλά κι έτσι κάποιες φορές δεν τα κατάφεραν. Ήταν τόσα τα χρόνια που διόρθωνε γραπτά εξετάσεων με μολύβι, που προετοιμάζε τα μαθήματα της επομένης και που βοηθούσε να κάνουν τα μαθήματά τους οι απογευματινοί μαθητές της, ώστε κατέληξε να χάσει την όρασή της. Στο τέλος της ζωής της, δεν μπορούσε να αποχωριστεί εκείνα τα χοντρά γυαλιά με σκελετό από ταρταρούγα στο χρώμα του κεχριμπαριού. Δεν μπορούσε να κάνει τίποτα χωρίς αυτά. Παρόλο που το καθημερινό διάβασμα της εφημερίδας γινόταν για εκείνη ολόένα και πιο αργό και δύσκολο, ποτέ δεν αρνήθηκε να τα χρησιμοποιήσει. Της φαινόταν μια κίνηση πολιτισμένη.

Η Αδελαΐδα Φαλκόν, η μαμά μου, ήταν μια καλλιεργημένη γυναίκα. Η βιβλιοθήκη του σπιτιού μας αποτελούνταν από τα βιβλία του Κύκλου Αναγνωστών, εκείνη τη συλλογή από παγκόσμια κλασικά και σύγχρονα έργα, με τα χοντρά εξώφυλλά τους σε χρώματαλεκτρικά, βιβλία που τα είχα χρησιμοποιήσει χιλιάδες φορές όταν σπούδαζα φιλολογία και στο τέλος τα θεωρούσα δικά μου. Αυτοί οι τόμοι ασκούσαν μια ισχυρή γοητεία πάνω μου, μεγαλύτερη απ' ό,τι τα ροζ καλαθάκια που εγκαινιάζαν οι συμμαθήτριάς μου κάθε Οκτώβρη.